

Over de oorsprong van allerlei woorden.

Super

“**S**uperaardige bediening. Superlekker eten (wij namen de ossenstaart). Echt genoten.” “Super vakantie in prachtige B&B! (...) Voor ons was alles super.” “De bedden zijn super superslecht.” Nederlandse en Belgische toeristen die op internet hun vakantie in Spanje beoordelen, vinden alles ‘super’. Waar komt dat woord vandaan, en sinds wanneer wordt het zo vaak gebruikt?

Super komt uit het Latijn, en betekent van oorsprong ‘boven’. In het Nederlands komen al sinds de dertiende eeuw Latijnse leenwoorden voor met *super*, bijvoorbeeld *superscriptie* (‘briefhoofd’). De chirurgijn Jan Yperman schreef in een medisch werk uit 1310: “Booterbrine es superlatijf jeghen joocte”: ‘Pekel is voortreffelijk tegen jeuk.’ *Superlatief* gebruiken we tegenwoordig vooral als taalkundige aanduiding in de betekenis ‘overtreffende trap’. Het woord is afgeleid van *superlatus*, letterlijk: ‘erboven geplaatst’. *Super* komt vaak voor als eerste deel in woorden die meestal in hun geheel zijn geleend uit een andere taal. Denk aan *supervisie* (‘toezicht van boven’), *superintendent* (letterlijk ‘oppertoezichthouder’) en *superonisch* (‘sneller dan het geluid’). In de orgelbouw is de term voor een register dat een octaaf hoger ligt *superoctaaf*, en voor een register dat nóg een octaaf hoger ligt *supersuperoctaaf*.

SOPRAAN

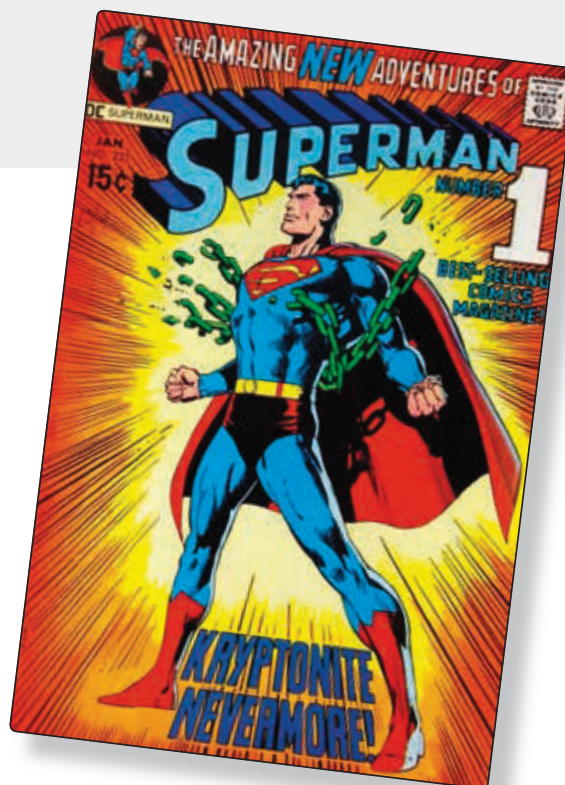
Al die *super*-woorden zijn internationaal zeer verbreid. Dat geldt ook voor de psychologische term *superego* (‘geweten’). Die is bedacht door de Amerikaanse psychoanalyticus en Sigmund Freud-vertaler James Strachey, als equivalent van het Duitse *Über-Ich*, dat in de jaren twintig was gemunt door Freud zelf. Ook Superman, de naam van de Amerikaanse stripheld met bovenmenselijke kracht, is oorspronkelijk een leenvertaling uit het Duits, in dit geval van *Übermensch* (‘persoonlijkheid die boven zijn medemensen staat’), een begrip dat teruggaat op de negentiende-eeuwse filosoof Friedrich Nietzsche.

De oude letterlijke betekenis ‘boven, erboven geplaatst’ is ook bewaard in *sopraan* (‘hoge zangstem’), dat via het Italiaans teruggaat op het Latijnse bijvoeglijk naamwoord *superanus* (‘hoogste’), dat op zijn beurt een afleiding is van *super*. *Soeverein* (‘vorst, hoogste gezagsdrager’) heeft dezelfde herkomst, maar in dit geval loopt de ontleningsweg via het Franse *souverain* (waarbij de *p* in een *v* is veranderd).

SUPERLIJM

Al in de zeventiende eeuw wordt *super* gebruikt als versterkend voorvoegsel, in *superfijn*, een kwaliteitsaanduiding voor bijvoorbeeld het allerfijnste weefsel. In *De nieuwe Haagse Nederlandse Courant* van 9 mei 1800 worden te koop aangeboden: “fraaye super fyne gedrukte katoenen (...) super fyne neteldoeken”. De vorm en de betekenis zijn ontleend aan het Franse *superfin*.

Via *superfijn* krijgt *super*- de versterkende betekenis die we vinden in bijvoorbeeld *supertanker* (‘bijzonder

grote tanker) en *superlijm* (‘heel sterke lijm’). *Super* wordt in de twintigste eeuw steeds meer gecombineerd met inheemse woorden, niet meer alleen met leenwoorden. Zo vormde de natuurkundige Heike Kamerlingh Onnes in 1911 de samenstelling *supergeleiding* (‘zeer lage elektrische weerstand’). In dit rijtje horen ook de jongere woorden *supercement* en *superbenzine* (‘benzine met het hoogste octaangetal’), meestal afgekort tot *super*.

SUPER DELUXE

Rond 1950 wordt *super* in het Nederlands ook echt populair als positieve versterker: ‘buitengewoon, zeer’. Dit gebeurt onder invloed van het Amerikaans-Engels. In de jaren veertig had Ford het automodel Super Deluxe op de markt gebracht. Begin jaren vijftig wordt in de krant geadverteerd voor spijkerloze schoenen van het merk Super Swift (‘de ideale gift’). Na de introductie van de wasmachine rond 1950 maakt zeepfabrikant Drietex reclame voor een “super wasmiddel”. Sindsdien is alle kleding die in de wasmachine kan “superwasbaar”. In 1962 brengt Van Nelle de eerste vacuüm verpakte gemalen koffie op de markt, onder de naam Supra. Al in 1948 was de eerste zelfbedieningswinkel naar Amerikaans model geïntroduceerd onder de naam *supermarkt*. Vanaf dat moment werd er druk geadverteerd met ‘superkwaliteit’ en ‘supervoordelige prijzen’.

Zo kon het aloude Latijnse voorzetsel dat stond voor ‘boven’, de betekenis ‘fantastisch, prachtig, geweldig’ aannemen. Ook als uitroep is het woord populair geworden: *super!* Deze betekenis is ofwel aan het Engels ontleend ofwel ontstaan als verkorting van *supergoed*, *superleuk* en dergelijke. De enthousiaste kreet is de opvolger van *mieters*, *tof* en *gaaf*. Maar inmiddels is het plafond wel bereikt, want een gigantisch grote supermarkt wordt ook wel ‘hypermarkt’ genoemd, en een enorm grote olietanker is geen ‘supertanker’, maar een ‘mammoet-tanker’. Dat vinden wij megagood. ◀